



LBRIS

We know
books

G A B R I E L G A R C Í A
M Á R Q U E Z



Călătorind prin
Europa de Est



Traducere din limba spaniolă
TUDORA ȘANDRU-MEHEDINȚI



GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

De viaje por Europa del Este

© Gabriel García Márquez, 1983

și moștenitorii lui Gabriel García Márquez

Toate drepturile rezervate

© Editura RAO Distribuție, 2016
pentru versiunea în limba română

Coperta © Shutterstock

2016

ISBN 978-606-8516-26-4

Editura RAO Distribuție

Str. Bârgăului nr. 9-11, București, România

www.raobooks.com

www.rao.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GARCÍA MÁRQUEZ, GABRIEL

Călătorind prin Europa de Est / Gabriel García Márquez ;

trad.: Tudora Șandru-Mehedinți. - București : RAO Distribuție, 2016

ISBN 978-606-8516-26-4

I. Șandru-Mehedinți, Tudora (trad.)

821.134.2(861)-31=135.1

Cuprins

„Cortina de Fier“ este o scândură vopsită în roșu și alb.	7
Berlinul e o absurditate	18
Expropriații se adună ca să-și povestească necazurile.	29
Pentru o cehoaică, ciorapii de nailon sunt o podoabă	43
La Praga lumea reacționează ca în orice țară capitalistă	55
Cu ochii deschiși spre Polonia în efervescență	68
URSS: 22 400 000 de kilometri pătrați fără o singură reclamă la Coca-Cola	94
Moscova: satul cel mai mare din lume	106
În mausoleul din Piața Roșie Stalin doarme fără remușcări	120
Omul sovietic începe să se sature de contraste	137
Eu am fost Ungaria.	147

*„Cortina de Fier“ este o scândură
vopsită în roșu și alb*

Cortina de Fier nu e o cortină și nici nu e de fier. E o barieră de lemn vopsită în roșu și alb, ca firmele frizeriilor. După ce am petrecut trei luni dincolo de ea, îmi dau seama că e o lipsă de bun-simț să mă aștept să fie realmente o cortină de fier. Dar doisprezece ani de propagandă tenace au mai multă forță de convingere decât un întreg sistem filozofic. Douăzeci și patru de ore de literatură jurnalistică ajung să distrugă bunul-simț până într-atât, încât ici metaforele în sens literal.

Eram trei care porneam în aventură. Jacqueline, franțuzoaica de origine indochineză, graficiană la o revistă din Paris. Franco, un italian rătăcitor, corespondent ocazional la reviste din Milano, cu domiciliul unde îl apucă noaptea. Al treilea eram eu, după cum stătea scris în pașaportul meu. Totul a început într-o cafenea din Frankfurt, pe 18 iunie, la zece dimineața. Franco cumpărase pentru vară o

mașină din Franța și nu știa ce ar putea face cu ea, așa că ne-a propus „să mergem să vedem ce e dincolo de Cortina de Fier“. Vremea – o dimineată târzie de primăvară – era excelentă pentru călătorii.

Poliția din Frankfurt habar n-avea care erau formalitățile necesare pentru a lăsa să treacă o mașină în Germania Democrată. Cele două țări nu au relații diplomatice și nici comerciale. În fiecare seară pleacă un tren spre Berlin pe un culoar feroviar unde nu-i nevoie decât de un pașaport în regulă. Dar culoarul acesta este un tunel nocturn, care începe din Frankfurt și se termină în Berlinul de Vest, o minusculă insulă occidentală înconjurată de Orient pe toate părțile.

Șoseaua e singura cale de a intra realmente dincolo de Cortina de Fier. Dar autoritățile de la graniță sunt atât de stricte încât, după cât se părea, nu merita riscul de a ne lansa în aventură fără o viză oficială și, mai mult, cu un automobil înmatriculat în Franța. Consulul Columbiei din Frankfurt e un om prudent. „Trebuie să avem grijă – ne-a spus, în spaniola lui reținută vorbită în Popayán¹. Închipuți-vă, toate astea sunt în puterea rușilor“. Nemții au fost mai expliciti. Ne-au avertizat că, în caz că vom putea trece, ne vor fi confiscate aparatele de fotografiat, ceasurile și toate obiectele de valoare. Ne-au prevenit să ne luăm mâncare și

benzină de rezervă, ca să nu ne oprim în cei 600 de kilometri câți sunt de la frontieră până la Berlin, și că, oricum, riscăm să fim mitraliați de ruși.

N-aveam altă soluție decât să ne lăsăm în voia sorții. Având în vedere amenințarea de a mai petrece o noapte la Frankfurt, văzând încă un film german în germană, Franco a dat cu banul. A ieșit pajura.

– OK, a spus. La graniță facem pe nebulii.

Cele două Germanii sunt împărțite în pătrate de magnifica rețea de autostrăzi construite de Hitler pentru a-și mobiliza puternica mașinărie de război. A fost o armă cu două tăișuri, fiindcă a facilitat invazia Aliaților. Dar a fost și o formidabilă moștenire pentru pace. O mașină ca a noastră poate merge pe acolo cu o viteză medie de 80 de kilometri. Noi am mers cu 100, ca să ajungem la Cortina de Fier înainte de a se înnopta.

La opt străbăteam ultimul sat din lumea occidentală, ai cărui locuitori, mai cu seamă copiii, ne salutau în trecere, cordiali și descumpăniți. Unii dintre ei nu văzuseră în viața lor un automobil din Franța. După zece minute, un militar german, exact ca naziștii de prin filme, nu numai din cauza bărbiei pătrate și a uniformei pline de insigne, ci și prin accentul englezei lui, ne-a examinat pașapoartele cu mare atenție. Apoi ne-a salutat militarrește și ne-a autorizat să traversăm zona nimănui, acei 800 de metri pustii care despart cele două lumi. Nu se vedeau nici lagăre de tortură, nici

¹ Capitala departamentului columbian Cauca (n.tr.)

LIBRIS | We know books
 faimosii kilometri și kilometri și kilometri de sarmă ghimpată electrică. Soarele asfințitului se revărsa peste un pământ necultivat, încă sfârtecat de cizme și de arme ca în a doua zi după război. Aceasta era Cortina de Fier.

La graniță, oamenii mâncau. Soldatul de gardă, un adolescent într-o uniformă ponosită și murdară, cam prea mare pentru el, ca și cizmele și pușca-mitralieră, ne-a făcut semn să stăm până când cei de la vamă termină de mâncat.

Am așteptat mai bine de o oră. Se întunecase, dar luminile erau tot stinse. De partea cealaltă a șoselei se afla gara, o clădire prăfuită de lemn, cu ferestrele și ușile închise. Bezna fără zgomote împrăștia un abur de mâncare caldă.

– Comuniștii mănâncă și ei – am spus, ca să nu-mi pierd simțul umorului. Franco dormita pe volan.

– Da, a zis.

În ciuda spuselor propagandei occidentale.

Puțin înainte de zece s-au aprins luminile și soldatul de gardă ne-a pus să ne apropiem de felinar, ca să examineze pașapoartele. A cercetat fiecare pagină cu atenția vicleană și totodată buimacă a cuiva care nu știe să citească și nici să scrie. Apoi a ridicat bariera și ne-a arătat să staționăm zece metri mai departe, în fața unei clădiri de lemn cu acoperiș de tablă, semănând cu saloanele de dans din westernuri. Un gardian neînarmat, de aceeași vârstă cu aceea a soldatului, ne-a dus la un ghișeu

unde ne așteptau alți doi flăcăi în uniformă, cu un aer mai degrabă năuc decât sever, însă fără cea mai mică urmă de amabilitate. Eu eram surprins că marea poartă a lumii orientale este păzită de adolescenți nepricepuți și pe jumătate analfabeți.

Cei doi soldați s-au folosit de un toc de lemn și de o călimară cu dop de plută pentru a copia datele din pașapoartele noastre. A fost o operațiune laborioasă. Unul din ei dicta. Celălalt copia sunetele din franceză, italiană, spaniolă, cu niște mângălituri rudimentare de școală de țară. Avea degetele pătate de carneală. Ne treceau sudorile pe toți. Pe ei, din pricina efortului. Pe noi, din pricina efortului lor. Răbdarea noastră a suportat până și clipa nefericită a dictării și scrierii locului meu de naștere: „Aracataca“.

La ghișeu următor ne-am declarat banii. Dar schimbarea de ghișeu a fost doar de formă: operațiunea a fost executată de aceiași gardieni de la primul ghișeu. În cele din urmă – la un al treilea ghișeu – a trebuit să răspundem prin semne la un chestionar în germană și rusă cu toate amănuntele mașinii. După o jumătate de oră de gesturi bizare, de strigăte și înjurături în cinci limbi, ne-am dat seama că ne încurcaserăm într-un sofism economic. Taxele mașinii costau douăzeci de mărci orientale. Băncile din Germania de Vest dau patru mărci occidentale pentru un dolar. Băncile din Germania de Est dau numai două mărci orientale

LIBRIS

We know
books

pentru un dolar. Însă marca occidentală și marca orientală sunt la paritate. Problema era că, dacă plăteam în dolari, taxele mașinii costau zece dolari. Dar dacă plăteam în mărci occidentale costau numai douăzeci de mărci, adică doar cinci dolari.

În momentul acela – exasperați și morți de foame – am crezut că trecuserăm prin toate filtrele Cortinei de Fier, când a apărut șeful vămii. Era un bărbat cu înfățișare și apucături rustice, îmbrăcat cu niște pantaloni de dril murdari, cu patruzeci de centimetri mai sus de ghețe, și cu o haină ale cărei buzunare deformate păreau pline de hârtii și bucățele de pâine. Ni s-a adresat în germană. Am înțeles că trebuie să-l urmăm. Am ieșit în șoseaua abia luminată de primele stele, am traversat calea ferată, am ocolit prin spate gara și am ajuns într-o sală de mese mirosind a alimente de curând consumate, cu scaunele îngrămădite pe măsuțe de patru persoane. În ușă stătea un gardian înarmat cu o pușcă-mitralieră, lângă o masă unde erau expuse cărți de marxism și broșuri de propagandă politică. Franco și cu mine mergeam lângă șef. Jacqueline ne urma la câțiva metri, târându-și tocurile pe scândurile sonore ale podelei. Șeful s-a oprit și i-a ordonat cu un gest brutal să vină lângă noi. Ea a ascultat și toți patru am mers mai departe în tăcere, printr-un labirint de coridoare pustii, până la ultima ușă din spate.

Am intrat într-o încăpere pătrată, cu un birou lângă un seif, patru scaune în jurul unei măsuțe

cu broșuri de propagandă politică, un lighean și un pat la perete. Deasupra patului, un portret al secretarului Partidului Comunist din Germania de Est, decupat dintr-o revistă. Șeful s-a așezat la birou cu pașapoartele în mână. Noi am luat loc pe scaune. Eu îmi aminteam de satele din Columbia, de judecătoriile rurale unde nu se face nimic toată ziua, dar care peste noapte folosesc pentru întâlnirile amoroase stabilite la cinema. Jacqueline părea impresionată.

Nu pot preciza cât timp am stat în camera aceea. A trebuit să răspundem pe rând la aceleași întrebări puse în germană de funcționarul cel mai nepriceput de care mi-aduc aminte. La început a fost brutal. I-am explicat în toate felurile că nu eram spioni capitaliști și că nu doream decât să dăm o raită prin Germania de Est. Eu aveam impresia că el gândea într-o germană blindată, de care se loveau ricoșând cuvintele în engleză, franceză, italiană, spaniolă, și chiar și gesturile cele mai expresive. S-a infuriat pe sine și pe propria-i ineficiență când a fost nevoit să rupă de trei ori vizele pline de pete și ștersături.

Când a venit la rând Jacqueline, atmosfera a devenit mai puțin apăsătoare, fiindcă șeful s-a simțit tardiv interesat de trăsăturile ei indochineze. Ne-a explicat prin semne că ea putea întâlni pe drum „un amor cu părul blond și ochi albaștri” și, ca dovadă a admirației sale personale, i-a acordat

o viză gratis. Când am plecat din birou eram la capătul puterilor și al exasperării, dar tot a mai trebuit să pierdem o jumătate de ceas fiindcă șeful încerca să ne explice prin semne, cu frânturi de germană și engleză, o propoziție pe care în cele din urmă am reușit s-o înțelegem cuvânt cu cuvânt: „Soarele libertății va străluci în Columbia“.

Jacqueline, care era cea mai trează, a preluat cârma, și Franco s-a așezat lângă ea ca să n-o lase să adoarmă. Curând avea să fie ora unu. Eu m-am întins pe bancheta din spate și am adormit în zgomotul cauciucurilor care alunecau ușor pe autostrada netedă, lucioasă, cu desăvârșire pustie. Când m-am trezit, începea să se lumineze de ziuă. Din sens opus veneau niște vehicule uriașe și lente, ale căror faruri cu apărătoare orientate în jos abia dacă puteau fi distinse în primele gene ale zorilor. N-am putut desluși formele convoiului nesfârșit.

– Ce-i asta? am întrebat.

– Nu știm, a răspuns Jacqueline, încordată la volan. Au trecut toată noaptea.

Numai de pe la patru, când splendida dimineață de vară a izbucnit peste imensele câmpuri necultivate, ne-am dat seama că sunt camioane militare rusești. Treceau la intervale de o jumătate de oră în convoaie de douăzeci sau treizeci de unități, urmate de câteva mașini de fabricație rusească, fără număr de înmatriculare. În unele camioane erau soldați neînarmați. Dar cele mai

multe erau acoperite cu o pânză cauciucată de culoare kaki.

Singurătatea autostrăzii era și mai evidentă în contrast cu Germania de Vest, unde trebuie să-ți croiești drum printre automobilele americane de ultimul tip. La doar câțiva kilometri de Heidelberg se află cartierul general al armatei americane, cu un cimitir de mașini de peste 3 000 de metri de ambele părți ale șoselei. În schimb, în Germania de Est ai impresia că ai greșit ruta și mergi pe o autostradă care nu duce nicăieri. Numai gardurile mai risipesc puțin ideea de singurătate. În loc de reclame publicitare, se văd caricaturi uriașe ale președintelui Adenauer, cu trup de caracatiță strangulând cu tentaculele sale proletariatul. Toate metaforele literaturii de șoc a comunismului rezolvate grosolan, în culori țipătoare, dar cu președintele Adenauer drept reprezentant unic și executant absolut al atrocităților capitaliste.

Primul nostru contact cu proletariatul din lumea din Est a avut loc într-un chip neprevăzut. La opt dimineața, am găsit o benzinărie pe marginea autostrăzii și, puțin mai departe, un restaurant cu o firmă de neon încă aprinsă: *Mitropa*. Este semnul distinctiv al restaurantelor de stat. Franco a făcut plinul. Apoi ne-am numărat mărcile și am hotărât să riscăm o nouă scenă de nebunie pentru a lua micul dejun.

Nu voi uita niciodată intrarea în restaurantul acela. A fost ca și cum m-aș fi pomenit într-o

IBRIS | We know books

realitate pentru care nu eram pregătit. Odată m-am hazardat pe nepusă-masa pe o străduța din Napoli în momentul în care scoteau pe o fereastră de la etajul trei un coșciug legat cu frânghii, în vreme ce jos, pe străduța înțesată de copii și cerșetori și cărucioare cu porci tranșați, mulțimea se opintea să o țină pe soția mortului, care-și rupea hainele de pe ea, își smulgea părul din cap și se tăvălea pe pământ, urlând. Impresia pe care mi-a lăsat-o restaurantul a fost diferită, dar la fel de puternică; eu nu văzusem niciodată atâta patetism concentrat în actul cel mai simplu al vieții de zi cu zi, micul dejun. O sută de bărbați și de femei cu chipuri triste, prost îmbrăcați, mâncând cartofi, carne și ochiuri din belșug, într-un zgomot uman surd și într-o sală de mese plină de fum.

Intrarea noastră a pus capăt rumorii. Eu, nefiind prea conștient de mustățile mele și de sacoul roșu cu carouri negre, am atribuit acel suspans exotismului lui Jacqueline. Prin liniștea aceea, simțind asupra noastră o sută de priviri furișate, ne-am îndreptat spre singura masă liberă aflată lângă un tonomat decolorat, care funcționa cu o monedă de o jumătate de marcă. Repertoriul ne era familiar: mambouri cu Pérez Prado, boierouri cu Los Panchos și, mai ales, discuri de jazz.

O chelneriță în uniformă albă ne-a servit pâine și o cafea neagră cu un gust intens de cicoare, dar – în raport cu salariul mediu din Franța – evident

mult mai ieftină decât la Paris și, după cum am putut noi constata mai târziu, în raport cu salariile din Germania de Est, mult mai ieftină decât în oricare țară din Europa. Când să plătim, pentru că mărcile orientale nu ne-au ajuns, chelnerița a acceptat o marcă occidentală și ne-a pus să semnăm pe o hârtie ordinară efectuarea schimbului.

Franco cerceta clientela cu o expresie deprimată. Sunt clipe de sensibilitate care nu se pot reclădi și explica. Oamenii aceia mâncau la micul dejun ceea ce în restul Europei este un prânz normal, și la un preț mai mic. Dar erau oameni distruși, amărâți, care consumau fără pic de entuziasm o splendidă porție matinală de carne și ochiuri.

Franco a înghițit ultima sorbitură de cafea și și-a pipăit coapsele în căutarea țigarilor. Dar nu le-a găsit. Atunci s-a ridicat ostentativ, s-a îndreptat spre grupul cel mai apropiat și a cerut prin semne o țigară. Eu abia dacă am apucat să-mi dau seama că bărbății de la mesele vecine s-au repezit spre noi cu cutii de chibrituri, țigări răzlețe și pachete nedesfăcute, într-o agitată manifestare de generozitate colectivă. După puțină vreme, trântită pe bancheta din spate a mașinii care zbura spre Berlin, Jacqueline a făcut singurul comentariu pe care eu îl consideram potrivit în clipa aceea:

– Bieții oameni!